

H. C. Andersen på Gisselfeld og Bregentved.

Af *J. Heltoft.*

I året 1839 var H. C. Andersen gæst på Nysø hos baron Stampe sammen med Thorvaldsen. Andersen gik ture i omegnen, mens Thorvaldsen arbejdede flittigt fra tidlig morgen til sen aften. En dag var Stampe, Thorvaldsen og H. C. Andersen til taffels på Gisselfeld, og her blev de præsenteret for familien Moltke fra Bregentved: Grev Adam Wilhelm Moltke og hans hustru Marie, født Knuth, deres ældste søn Frederik og den ældste datter Marie. Grev Moltke indbød ved den lejlighed Thorvaldsen og Andersen til snart at gæste Bregentved. De tog mod indbydelsen og var der begge nogle dage, inden de rejste til København. Sådant knyttedes forbindelsen mellem H. C. Andersen og Bregentved.

1840 og 1841 var H. C. Andersen på en stor udenlandsrejse, men 1842, i juli og august, gæstede han atter de to sydsjællandske herregårde, 10—12 dage på Gisselfeld og over 3 uger på Bregentved. Dette ophold fik betydning for H. C. Andersen, og vor litteratur ville have været fattigere, om det ikke havde fundet sted. H. C. Andersen opdagede nemlig under dette ophold skønheden i den sjællandske natur, og han inspireredes til at skrive to eventyr, det ene af disse er „Den grimme ælling.“

At naturen på hans fødeø Fyn stod hans hjerte nærmest, er kun, hvad man måtte vente. Der havde han rod, derfra hans verden gik. Jysk natur kendte han kun fra et par hastige rejser, og selv om han efter et sådant kort besøg nok kunne skrive „Skynd dig kom, om føje år Heden som en kornmark står“, tilegnede han sig aldrig hjerteligt den jyske natur. Den danske natur var for ham den ødanske. Men i mange år syntes han heller ikke om Sjælland. Slagelse var og blev „Plagelse“ for ham. — „O, Gud, o, Gud, i Køge!“ skrev han på en væg i et hotel i denne by — ligesom en af personerne i fru Gyllembourgs „Hverdagshistorier“. Næstved er for ham uden helhed. Det er, som der her er anbragt en del gader på må og få fra forskellige provinsbyer, siger han. Særlig hård er han ved Sorø, og han forsonede sig vist aldrig med idyllen ved denne by; selv efter at han ved Bregentved og Gisselfeld havde fundet nøglen til den sjællandske naturs skønhed, skrev han (1843): „Denne by er mig utålelig med sin udskregne natur, en skummel celle syntes mig denne moseplet.“ Og i et brev fra 1839 findes følgende: „Jeg tog til København, slet ikke til Sorø; thi da jeg med diligencen om aftenen kom til Slagelse og havde sovet der, påkom der mig en sådan skræk for at blive 3½ dag i Sorø, at jeg lod mig indskrive lige til København og var der om aftenen.“

Han indrømmer ganske vist, at der ved Herlufsholm og ved Nysø er kønt, men hans udtalelser viser klart, at sjællandsk natur slet ikke står hans hjerte nær.

Anderledes efter besøget på Gisselfeld og Bregentved 1842. Umiddelbart efter skriver han til sin veninde Signe Læssøe:

„Sommerlivet i Sjælland er det smukkeste, jeg har kendt. De skulle ret se den natur ved Gisselfeld og Bregentved. Blev

den klippet ud af landet og i sin bedste belysning sendt rundt i verden, ville den nævnes som en skønhed“.

Han elsker parkerne både ved Gisselfeld og Bregentved. Om Gisselfeld park siger han: „Naturen har egentlig gjort alt“. — Men højest elskede han parken ved Bregentved. Her fandt han sig ligesom skærmet og afsondret fra den urolige verden og sammenligner den med den blå Grotte på Capri, hvor man kun ved krusningerne på vandet mindes om, at der er en forbindelse med den urolige verden derude.

Det synes da sikkert, at det er her, H. C. Andersen opdager Sjællands natur, en opdagelse, der giver ham en streng mere på hans harpe. I 1850, endnu inden Treårskrigen var sluttet, digtede han „I Danmark er jeg født“ — „Gud giv den bedste sejer“, skriver han. Digtet er mættet med hans kærlighed til Danmark. „Dig elsker jeg“, er omkvædet. I denne sang er der ikke plads for en skildring af jysk natur. Den kender han i virkeligheden ikke. Naturligvis må det blive den fynske, man møder i 1. vers:

Du danske friske strand,
hvor oldtids kæmpegrave
står mellem æblegård og humlehav.

Men i vers 2 kan han nu — efter opholdet her — få et billede med fra Sjælland, som viser, hvad han skriver til fru Signe Læssøe, at den sjællandske natur har „afspejlet sig i hans hjerte“:

Hvor står fuldmånen over kløverengen
så dejlig som i bøgens fædreland.

Under samme sommerophold skete der desuden det, at H. C. Andersen både inspireredes og for størstedelen fik skrevet to eventyr, nemlig „Flipperne“ og „Den grimme ælling“.

En dag kom grev Frederik Moltke over til Gisselfeld for at spørge, hvornår man kunne vente digteren til Bregentved. I løbet af samtalen kom Frederik Moltke til at fortælle om en mand, Wegener, som nu havde fået ansættelse under Gisselfeld. Da han kom dertil, ejede han kun en redekam og en støvleknægt. Nu havde han både hus og hjem, køer og heste. Grev Moltkes vittighed om, at han kun ejede en støvleknægt og en redekam, gemte H. C. Andersen og lod den danne motivet i „Flipperne“, som begynder sådan: „Der var engang en fin kavaller, hans bohave var en støvleknægt og en redekam, men han havde de dejligste flipper i verden.“

Af ganske særlig interesse er dog tilblivelsen af „Den grimme ælling.“

H. C. Andersen har engang udtalt sig om, hvad der i almindelighed ligger til grund for tilblivelsen af hans eventyr. Han siger: Først ligger de i min tanke som frøcorn. Så skal der en strømning til, et solstrejf, en malurtdråbe, så bliver de blomst.

Under opholdet 1842 fik H. C. Andersen både malurt og solstrejf nok til, at blomsten „Den grimme ælling“ kunne folde sig ud for aldrig at visne.

Den 5. juli 1842 havde et stykke af H. C. Andersen „Fuglen i pæretræet“ premiere på Det kgl. Teater. Andersen var den aften på Gisselfeld, næsten syg af spænding. Den unge Danneskjold-Samsøe var i København og overværede opførelsen, og da Andersen næste morgen spurgte ham, hvordan det var gået, sagde greven først diplomatisk, at der var bifald. Men den følsomme Andersen må have mærket, at der også kunne fortælles andet, og kom med en række spørgsmål.

Greven måtte da ud med, at der var hysset ad stykket. Kort efter strejfede Andersen rundt i skove og på marker i yderst nedtrykt sindsstemning. Men på denne tur fik han idéen til et nyt eventyr. Det skulle hedde „Historien om en and“, skriver han i sin dagbog. Måske har han på denne tur set, hvordan en ælling, udruget af en høne, bliver nøflet i en hønsegård. Og den stod jo dog over de dumme høns og kyllinger. Den kunne både flyve og svømme. H. C. Andersen har fundet, at hele Danmark var som en hønsegård, og han selv som ællingen, der skulle nøfles.

Nu havde han fået den malurtdråbe, der satte en strømning i gang, og det hjalp. Han skulle nok vise dem derinde, at han var et geni.

Kort tid efter var han på tur til Holmegårds glasværk sammen med den grevelige familie og hertugen af Augustenborg, som var på besøg på Gisselfeld. Om turen hjem skriver han i sin dagbog: Hvilken afveksling i naturen: Den grønne havre, det gule korn, høet i stakke, storke i sumpen.

Nu har vi indledningen til „Den grimme ælling“:

Det var så dejligt ude på landet; det var sommer! Kornet stod gult, havren grøn, høet var rejst i stakke nede i de grønne enge, og der gik storken og snakkede ægyptisk, for det sprog havde han lært af sin moder. Rundt om ager og eng var der store skove, og midt i skovene dybe søer; jo, der var rigtignok dejligt derude på landet. Midt i solskinnet lå en gammel herregård med dybe kanaler rundt om, og fra muren ned til vandet voksede der store skræppeblade, der var så høje, at børn kunne stå oprejst under de største.

Andersen havde jo skrevet til sin veninde: Blev naturen ved Bregentved og Gisselfeld klippet ud af landet og sendt

rundt i verden, ville den overalt blive erkendt som en skønhed. — Med „Den grimme ælling“ sendte Andersen skildringen af denne natur ud i verden. Der bliver læst om den af børn i mangfoldige lande, og kunstnere viden om prøver at illustrere den. — Herregården, som skildres, er Gisselfeld. Men på Bregentved fik han de solstrejf, som gjorde, at eventyret ikke bare blev en historie om en anden, der blev nøflet, men til historien om svaneungen, og da han rejste, var de tre fjerdedele af eventyret skrevet.

Hvor holdt H. C. Andersen af Bregentved! „Moltkes er de mest velsignede mennesker at leve med“, skriver han. — „Betragt det som en rettighed at komme hver sommer“, sagde grevinden, da han rejste.

I en brev til fru Læssøe fortæller han om en fest på Bregentved, da datteren Marie blev 15 år. Han skriver:

Midt i den dejlige have, tæt ved kanalerne, hvor de hvide åkander gror, ligger et lille barnehus så stort, at jeg netop kan stå derinde. Her er kabinet, stue og køkken og spisekammer, og det er rigt og fuldstændigt udstyret. På Maries fødselsdag spiste vi herude, tolv personer, så hele huset var fyldt, og vi spiste af små tallerkener, drak af små glas — det var ganske i børneverdenen.

Andersen havde skrevet en sang. Sidste vers lød sådan:

Lille hus i træets skygge
ved den stille å,
du, som rummer barnets lykke,
mange år skal stå
som et eventyr i lunden,
som en drøm i morgenstunden,
som Maries lille rige;
hil dig elskelige.

Det smukke vejr, den vidunderlige natur, men først og fremmest familien Moltkes uskrømtede anerkendelse og hjertelighed blev de solstrejf, som gjorde, at han nu kunne skrive „Svaneungen“. En dag var der andejagt, og en skildring af den kom også med i eventyret. Han sejlede selv på kanalerne og så svanerne med deres unger, som netop i den tid voksede sig kønne, og som grevens børn kom ud og fodrede. I disse lykkelige dage fandt han, at han selv var en svaneunge, og nu kunne han skrive: „Den så under sig sit eget billede. Men den var ikke længer en kluntet grå fugl, styg og fæl, den var selv en svane“.

„Den grimme ælling“ ender på Bregentved. Parken herude er den store have, hvor æbletræerne stod i blomster, hvor syrenerne duftede og hang på de lange grønne grene lige ned imod de bugtede kanaler:

Sådan skylder vi da denne natur tak. Den udvidede H. C. Andersens syn paa dansk natur. Og vi skylder de mennesker tak, som levede her for 100 år siden. De gav ham de solstrejf, som skulle til, så de frøkorn, som lå i hans tanke, kunne blive til den skønne blomst, som hedder „Den grimme ælling“.

Litteraturhenvisninger.

I „Breve fra H. C. Andersen“ ved C. St. Bille og Nikolaj Bøgh findes i 1. del i brev til fru Signe Læssøe side 339 og 340 de gengivne bemærkninger om Køge og Næstved. Side 505 i brev til Henriette Hauck og i 2. del side 86 i brev til Henriette Wulff findes de linier, hvori han giver udtryk for sit syn på Sorønaturen.

I I. del side 507 og 508 fortælles i brev til Henriette Hauck om, hvordan H. C. Andersen stifter bekendtskab med familien Moltke, Bregentved.

I II del side 62, iflg. brev af 6. august 1842 til fru Signe Læssøe, findes den skildring, som viser, at han er kommet til at elske naturen om Bregentved og Gisselfeld.

I Hans Brix: H. C. Andersen og hans eventyr 1907, side 234 flg., findes de oplysninger, som er benyttet i foranstående fremstilling af, hvad der kaster lys over tilblivelsen af „Den grimme ælling“ og „Flipperne“.

I et brev fra Glorup ^{6/8} 1842 til fru Signe Læssøe fortæller H. C. Andersen om fødselsdagsfesten på Bregentved for Marie Moltke, og heri står: „Den sjællandske natur har afspejlet sig i mit hjerte, når jeg kommer til byen i urolig sø, skal jeg synge derom“. (Bille og Bøgh: Breve fra H. C. Andersen, II del side 63).